

ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Strategy for Sustainable Cultural Tourism Development
in the Area of the Northeast

ปิยะสุดา เพชรอาเวช¹, พระมหาอำนาจ มหาวิโร²,

พระศิลาศักดิ์ สุเมธ³, สิริวุฒิ รัชมีฉาย⁴

Piyasuda Pecharawech¹, Phramahaumnuoy Mahaviro²,

Phrasilasuk Sumetho³, Siriwudh Russamechay⁴

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2558

E-mail : aom101078@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกแบบเจาะจง ในพื้นที่จังหวัดนครพนม จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยโสธร เพื่อคัดเลือกตัวแทนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านสถาบันหลักทั้ง 6 สถาบัน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 12 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 50 คน กลุ่มบุคคลทั่วไป 60 คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ในการจัดทำยุทธศาสตร์ ปัจจัยส่วนบุคคลจะไม่มีผลต่อการทำแผนยุทธศาสตร์มาก เนื่องจากการจัดทำแผนจะต้องอาศัยกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือกันประกอบด้วย กลุ่มงานภาครัฐ กลุ่มงานภาคธุรกิจ และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ วิเคราะห์ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) โดย

^{1,2,3} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

^{1,2,3} Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus

⁴ มหาวิทยาลัยรังสิต

⁴ Rungsit University

*ได้รับบทความ: 15 มิถุนายน 2562; แก้ไขบทความ: 21 กันยายน 2562; ตอรับการตีพิมพ์: 11 ตุลาคม

การจัดทำประชาคมเพื่อเสนอเข้าสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐ ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น ปัจจัยส่วนบุคคลจะมีผลน้อยมากต่อการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ นอกจากนี้การศึกษาศึกษายังมีประเด็นของปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว คือ 1) ต้นทุนทางด้านกายภาพ และ 2) ต้นทุนทางด้านจิตภาพ

2. ผลการศึกษาปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย และกระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ ของภาค แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมียอดนักท่องเที่ยวจำนวนมากจะอยู่ในการดูแลของหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งจะหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบหลายหน่วยงาน ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารและการจัดการของแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลต่อการพัฒนาให้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนามีแผนการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน

3. การจัดทำเส้นทางการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้มีความเชื่อมโยงไปยังจังหวัดและภูมิภาคอื่นๆ ด้วย โดยเน้นให้มีการจัดกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ชัดเจน

คำสำคัญ : 1. ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนา 2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ABSTRACT

The objectives of this research are to : 1)Study the factors affecting the strategy on sustainable tourism development in the northeastern part of Thailand; 2)Study the appropriate strategy on sustainable tourism development in the northeastern part; 3) Study how to develop cultural tourism destinations as tourism routes with participation of communities. The samples used in this study were specifically selected in the areas of 3 provinces : Nakon Panom, Roi-et and Yasothon, in order to find representatives of cultural tourism providers through 6 key institutions. Information are from 12 knowledgeable people, 50 practitioners and 60 general people, using qualitative research methodology. The tools for gathering information were interviews and focus group discussions. Tripartite testing technique was used to test the information; analysis was made according to the objectives and the research results were presented by analytic narration. The results revealed that :

1. The study on personal factors affecting the strategy on cultural tourism development in the northeastern part found that personal factors did not much affect the strategy formulation because stakeholder analysis was done in cooperation among groups of people from the public, business and locality. The result was presented to set the strategies of public organizations on cultural tourism in the northeast. Therefore, personal

factors least affected the strategy formulation. In addition, the study also mentioned the issue on factors affecting tourism strategies, namely : physical and mental capitals.

2. The study on basic factors of tourism destination development in the northeast consisted of diverse cultural tourism destinations distributed in the areas of the northeastern part. Key tourism destinations with numbers of tourists are always taken care by many public agencies. Some destinations are under too many responsible entities, causing administrative and managerial problems, resulting in development to cope with happening situations and being obstacles for development. The integration of working among agencies related to tourism destinations therefore needs an urgent implementation and should be set in the strategy with clear action plans.

3. Identification of cultural tourism routes linking among provinces and regions with clear clusters.

Keywords : 1. Development Strategy 2. Sustainable Cultural Tourism

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้จากการศึกษาความเชื่อความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวอันเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลแห่งกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก่อประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ควรมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยความระมัดระวังเพื่อให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อสังคมการวางแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการเป็นความพยายามในการเปลี่ยนแปลงบริหารประเทศภาคีรัฐขนาดใหญ่โดยอาศัยการจัดการเชิงยุทธศาสตร์เป็นการมองทุกอย่างทุกๆด้านไปพร้อมกันดังนั้นต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาจึงจะสามารถพัฒนาประเทศไปได้ฉะนั้นจะเห็นได้ว่ากระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับโลกที่ได้รับความนิยมอย่างมากรุนแรง มีส่วนผลักดันให้รัฐบาลไทยตระหนักถึงเป้าประสงค์ที่สำคัญของการบูรณาการคือความยั่งยืนมุ่งเน้นการพัฒนาที่มีคุณภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งทางภาครัฐและเอกชนได้เห็นถึงศักยภาพที่จะสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวด้านนี้ได้จึงได้ให้การสนับสนุนให้ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมได้รับการแนะแนวทางและพัฒนาอย่างถูกวิธีเพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้นดังจะเห็นได้จากชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรม

ได้มีการเข้ามาจัดทำโครงการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนหรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่าโฮมสเตย์และความเป็นเอกลักษณ์อีกด้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากสาระและความสำคัญข้างต้นได้สอดคล้องกับคำกล่าวของกุลธิดา สามะพุทธิ (2540 : 36-38) ที่ได้กล่าวว่าปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบันกำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นหรือวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง และสิ่งสำคัญประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การศึกษาซึ่งจำเป็นต้องศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของผู้คนในอดีตซึ่งจะทำให้ทราบถึง แรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เช่นนี้ได้ นอกจากนี้ยังเป็นการเรียนรู้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบันทั้งภาษา วัฒนธรรม อาหาร ความเป็นอยู่ ของท้องถิ่นที่ไปเยือนก็เป็นเรื่องจำเป็นเช่นกัน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องเรียนรู้แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะหมายถึงการท่องเที่ยวตามโบราณสถานแหล่งอารยธรรมท้องถิ่นต่างเหล่านั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความหมายรวมถึงการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ ในอีกรูปแบบหนึ่งและการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมและเป็นที่สนใจในปัจจุบันก็คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา(Religion Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่มีมานานแล้วตั้งแต่มีการเดินทางเพื่อแสวงบุญไปยังดินแดนต่างๆ เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในปัจจุบันที่เกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาสำหรับพระพุทธศาสนาของประเทศไทยเรานั้นมีหลากหลายนิกาย ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละสายแต่จุดประสงค์หลักนั้นคือการบรรลุถึงการทำความดีความเชื่อความศรัทธาเป็นสิ่งที่มียุทธศาสตร์มาช้านานจวบจนมาถึงปัจจุบัน คนไทยนั้นก็ได้นวนความเชื่อมาไว้ในศาสนาโดยเฉพาะในแถบกลุ่มแม่น้ำโขงก็มีความเชื่อต่างๆ นานาทั้งที่พิสูจน์ได้และไม่สามารถพิสูจน์ได้ หรือเกิดจากปรากฏการณ์ที่เหนือธรรมชาติสำหรับประเทศไทยเราแล้วคงหนีไม่พ้นเรื่องความเชื่อประเภทนี้โดยเฉพาะในแถบอีสานตอนใต้ของไทยมีเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางสายขอมที่เป็นอารยธรรมเก่าแก่มากจากแถบประเทศกัมพูชา จึงก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาขึ้นโดยเป็นการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางมาทำบุญเสริมสิริมงคลให้ตัวเองตามวัดต่างๆ หรือการเดินทางเพื่อนมัสการพระธาตุที่มีชื่อเสียงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยบริษัททัวร์ก็มีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวสายวัฒนธรรมทำบุญไหว้พระสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษายุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานของรัฐ เอกชน ประชาชนในการนำความรู้ไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้ทราบถึงความต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้มาเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผลการวิจัยสามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 เพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานของรัฐ เอกชน ประชาชนในการนำความรู้ไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.2 ได้ทราบถึงความต้องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผู้มาเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.4 ผลการวิจัยสามารถกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยดังนี้ (1)การดำเนินการวิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาเอกสาร เพื่อค้นหาคำตอบสำหรับวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่หนึ่งและข้อที่สามเป็นสำคัญ การวิจัยเอกสารได้ชี้ให้เห็นภาพกว้างของยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ได้ดำเนินการผ่านสถาบันหลักทั้ง 6 สถาบัน อันได้แก่ สถาบันการปกครอง สถาบันการศึกษา สำนักงานการท่องเที่ยว สำนักงานวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่น สื่อสารมวลชน (2)ข้อค้นพบจากการวิจัยเอกสาร นำไปสู่การสร้างแนวคำถามเพื่อการวิจัยและร่างรูปแบบยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการสนทนากลุ่มผู้ร่วมโครงการผู้ทรงคุณวุฒิ (3)นำผลการวิเคราะห์ข้อค้นพบจากการวิจัยมาสังเคราะห์แนวทางยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เพื่อนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้นและรับฟัง ความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการทั้ง 12 คน (4) นำเสนอรายงานผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิประจำโครงการและคณะกรรมการตรวจรับงานของสถาบันวิจัยฯ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้คัดเลือกแบบเจาะจง ในพื้นที่จังหวัดนครพนม จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยโสธร เพื่อคัดเลือกตัวแทนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านสถาบันหลักทั้ง 6 สถาบัน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 12 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 50 คน กลุ่มบุคคลทั่วไป 60 คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิค การตรวจสอบแบบสามเส้า สุกงศ์ จันทวานิช(2553 : 128-130) วิเคราะห์ตามความวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย

5.1 ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้วิเคราะห์ผลจากข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจาก

การลงภาคสนามศึกษาความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักและประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบ่งเป็นการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่มได้แก่ บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ บุคลากรในภาคธุรกิจ และประชาชนท้องถิ่น โดยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดังนี้ ในการจัดทำยุทธศาสตร์ ประเด็นแรกจำเป็นต้องอาศัยกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือกัน ประกอบด้วย กลุ่มงานภาครัฐ กลุ่มงานภาคธุรกิจ และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ วิเคราะห์ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) โดยการจัดทำประชาคมเพื่อเสนอเข้าสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐ ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอีกหนึ่งประเด็นของปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว คือ (1) ต้นทุนทางด้านกายภาพ และจิตภาพ ต้นทุนทางด้านกายภาพประกอบด้วย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยอาศัยปัจจัย 4 ที่เป็นเสน่ห์ของแต่ละชาติพันธุ์ ภูมิศาสตร์ที่หลากหลาย ศาสนสถาน ที่สามารถชื่นชม สัมผัสได้ด้วยสัมผัสทั้ง 5 (2) ต้นทุนทางด้านจิตภาพ ประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม คุณค่า ในความเป็น “วิถีอีสาน” ไครมาเรือนชานต้องต้อนรับด้วยจิตที่เป็นไมตรี จิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่สามารถสัมผัสได้ถึงจิตใจที่ซื่อสัตย์ ซื่อตรง มีความสุข มีความละมุนในอารมณ์ เกิดความสุนทรีย์ในจิตใจ และเป็นอีกหนึ่งเสน่ห์ที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้อย่างแท้จริง

5.2 การสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสร้างขึ้นโดยวิธีการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ได้ยุทธศาสตร์การยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังนี้

5.2.1 วิสัยทัศน์คือ “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐานและยั่งยืนของประเทศไทย”

5.2.2 พันธกิจมี 5 ข้อ ได้แก่ (1) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและพัฒนาศักยภาพบุคคลในการดูแลสุขภาพอย่างถูกสุขลักษณะและเข้าถึงการใช้บริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง (2) เสริมสร้างความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (3) ส่งเสริมการศึกษาและทักษะความรู้ที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวและการพัฒนาท้องถิ่น (4) เสริมสร้างการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและระบบสาธารณสุขปลอดภัยที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (5) ส่งเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการตลาดท่องเที่ยวเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

5.2.3 ประเด็นยุทธศาสตร์มี 3 ยุทธศาสตร์ดังนี้ (1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมสร้างระบบสาธารณสุขปลอดภัยและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน (3) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการตลาดท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เกี่ยวข้องหรือมีผลเชื่อมโยงกับสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน ประกอบ

ด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวประเทศไทย ซึ่งมีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว บูรณาการกับการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมทั้งโครงการพัฒนาในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือหากแต่ยังมีได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้อย่างชัดเจนทำให้มีผลต่อทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและมาตรการรักษาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่าจะดำเนินการไปในทิศทางใดอย่างไร

5.3 สรุปผลหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จากความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักและประชากรและกลุ่มตัวอย่างโดยสรุปผลแต่ละด้านตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักและประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

5.3.1 ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (1) บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นถึงจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความสวยงามหรือน่าท่องเที่ยว มีความหลากหลายของที่มาทางวัฒนธรรม และสามารถที่จะสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละจังหวัดได้ (2) บุคลากรในภาคธุรกิจมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและหลากหลาย มีการกระจายอยู่ทุกจังหวัดและตามอำเภอต่างๆ (3) ประชาชนท้องถิ่นมีความเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม และการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างดี

5.3.2 ด้านความเหมาะสมของการบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (1) บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นถึงจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้านการบริการทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่สุดคือ ที่พักร้านอาหาร การบริการนวดแผนไทย การบริการขนส่งทางบก และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว (2) บุคลากรในภาคธุรกิจมีความเห็นว่าการบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสมคือที่พักแรมร้านของฝากของที่ระลึกแต่สิ่งที่จะต้องปรับปรุงคือห้องน้ำสาธารณะ (3) ประชาชนท้องถิ่นมีความเห็นว่าการบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสมคือที่พักแรมที่มีความหลากหลายและเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวร้านอาหาร

5.3.3 ด้านความเหมาะสมในการจัดการและการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม (1) บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐมีความเห็นว่าการจัดการและการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากโครงการและกิจกรรมการมีส่วนร่วมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของภาครัฐคือส่วนใหญ่เป็นโครงการพัฒนาพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวการพัฒนาความรู้พัฒนาบุคลากรและการบริการทางการท่องเที่ยวการรักษาความปลอดภัยและการฟื้นฟูทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2) บุคลากรในภาคธุรกิจมีความเห็นว่าการจัดการทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเว็บไซต์ของแต่ละจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตนถูกต้องตามกฎหมาย

ระเบียบและกฎหมายด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีส่วนในการแนะนำนักท่องเที่ยวการสอดส่องดูแลผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือมีพฤติกรรมทำลายทรัพยากรทางการท่องเที่ยว (3)ประชาชนท้องถิ่นมีความเห็นว่าการจัดการทางการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ โดยการเผยแพร่ที่หลากหลายทั้งในเว็บไซต์ของจังหวัดต่างและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการคุ้มครองด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการจัดระเบียบจราจรประชาชนให้ความร่วมมือในงานเทศกาลต่างๆการปฏิบัติตนถูกต้องตามระเบียบและกฎหมายด้านอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ในการจัดทำยุทธศาสตร์ ปัจจัยส่วนบุคคลจะไม่มีผลต่อการทำแผนยุทธศาสตร์มาก เนื่องจากการจัดทำแผนจะต้องอาศัยกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือกันประกอบด้วย กลุ่มงานภาครัฐ กลุ่มงานภาคธุรกิจ และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ วิเคราะห์ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) โดยการจัดทำประชาคมเพื่อเสนอเข้าสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ของหน่วยงานภาครัฐ ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนั้น ปัจจัยส่วนบุคคลจะมีผลน้อยมากต่อการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ นอกจากนี้การศึกษาศึกษายังมีประเด็นของปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว คือ 1) ต้นทุนทางด้านกายภาพ และ 2) ต้นทุนทางด้านจิตภาพ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสร้างขึ้น ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมสร้างระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการตลาดท่องเที่ยวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ (2557 : 674) ที่ได้ทำวิจัย ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางสู่การเป็นศูนย์กลางอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง จากการศึกษาเพื่ออธิบายถึงความพร้อมของภาคส่วนต่างๆ ของกลุ่มจังหวัดพบว่า 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภายใต้โครงการความร่วมมือของประเทศในกลุ่ม GMS ตามแนว Economic Corridor จะช่วยส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยในการเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาค 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัด ยังเป็นเพียงกิจกรรมการท่องเที่ยวตามเทศกาลเท่านั้น แต่ยังไม่มีการพัฒนากิจกรรมสนับสนุนเพื่อสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นเพิ่มเติม 3) เส้นทางคมนาคมในพื้นที่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดได้อย่างครบถ้วน เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวกระจายตัวและอยู่ห่างไกลกันในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งเส้นทางที่ใช้สัญจรเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวในบางแห่งยังไม่ได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพมาตรฐานอย่างเพียงพอ และ 4) ผู้เยี่ยมชมมีการใช้จ่ายเฉลี่ยต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับผู้เยี่ยมชมในภาคอื่นๆ ของประเทศ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งรติศ เมืองลือ, พยอม ธรรมบุตร (2560 : 163) ที่ได้ทำวิจัย แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัดชลบุรี 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาสังคม 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและพัฒนาจิตใจ ผลการประเมินแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในจังหวัดชลบุรี พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้นแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว จึงมีความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมของจังหวัดชลบุรี สามารถนำไปปฏิบัติได้เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ในการพัฒนาการท่องเที่ยว และสอดคล้อง ภูมิชัย มั่งเรียงสกุล บุญทัน ดอกไธสง สุดใจ ทูลพานิชยวิจ และสะอาด บรรเจิดฤทธิ์ (2555 : 55-56) ที่ได้ศึกษา ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา จากการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิจัย มี 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การบริหารภาครัฐ ประกอบด้วย 5 ยุทธวิธี คือ 1)การสนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก 2) การร่วมมือส่งเสริมการลงทุน 3)การร่วมมือพัฒนาผู้ประกอบการ 4)การร่วมมือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ 5)การหาดตลาดอย่างมีวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การบริหารภาคเอกชน ประกอบด้วย 4 ยุทธวิธี คือ 1)การร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อยกระดับ การท่องเที่ยว 2)การส่งเสริมพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการตลาด 3)การร่วมมือพัฒนาบุคลากรท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยว 4)การประสานงาน สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การบริหารภาคประชาชนและองค์กรท้องถิ่น ประกอบด้วย 5 ยุทธวิธี คือ 1)การมีส่วนร่วมในการ รักษาระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม และประเพณี 2)การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น 3)การสร้างจิตสำนึกปกป้องผลประโยชน์แหล่งท่องเที่ยว 4)การใช้ทรัพยากร และการดูแลผลประโยชน์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน 5)การให้บริการ ที่ดี และการรักษาความปลอดภัย และยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและองค์กรท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 ยุทธวิธี คือ 1)การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสังคม วัฒนธรรม พัฒนาจิตใจและปลูกจิตสำนึก 2)การพัฒนาองค์กรแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน 3)การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4)การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 การกำหนดนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนไว้ชัดเจนแล้วในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10-11 ดังนั้น การดำเนินนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยจึงควรให้ความสำคัญกับการนำนโยบายในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติได้จริงโดยคำนึงถึงแผนปฏิบัติการที่มีความต่อเนื่องมีการติดตามผลการปรับปรุงและพัฒนาวิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นรวมทั้งเชื่อมโยงกับการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดหรือระดับภาคของประเทศซึ่งการกำหนดรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพจะเป็นแนวทางหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับการ

ดำเนินนโยบายจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของท้องถิ่นและประเทศไทย

7.1.2 การกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดควรมีความสอดคล้องและเกื้อหนุนกันและควรมุ่งเน้นการนำนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติจริงในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดหรือชุมชนนั้นๆโดยคำนึงถึงแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวที่อำนวยความสะดวกต่อประชาชนในจังหวัดและชุมชนนั้นช่วยส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดและสนับสนุนการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัด

7.2 ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

7.2.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและการดูแลรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรให้ความสำคัญและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนอย่างจริงจังโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถเป็นข้อมูลทางวิชาการเพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตลอดจนนำไปประยุกต์ใช้ในแผนปฏิบัติการดูแลรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7.2.2 องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวของประเทศไทยและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรให้ความสนใจและร่วมผลักดันการนำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนไปสู่การปฏิบัติที่สอดคล้องกับการดำเนินงานทางธุรกิจที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อผลกระทบทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นตลาดการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่ยั่งยืนมากกว่าเชิงปริมาณที่เน้นจำนวนนักท่องเที่ยวเท่านั้นโดยเฉพาะองค์กรธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยวของทุกจังหวัดสามารถนำผลการศึกษาด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวปัญหาอุปสรรคตลอดจนแนวทางแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปประยุกต์ใช้ในแผนการดำเนินงานขององค์กรและการวางแผนการตลาดของธุรกิจการค้าและการท่องเที่ยวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7.2.3 ภาคประชาชนและผู้นำชุมชนในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือแผนงานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดโดยสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลอดจนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการปลูกจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเป็นฐานกลไกสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

7.3.2 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านการวางผังเมืองหรือผังพื้นที่เฉพาะในการใช้ที่ดินใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการวางรากฐานในการจัดการพื้นที่อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการผังเมือง

และภูมิศาสตร์สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและมีความเหมาะสมในเชิงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

7.3.3 ควรมีการศึกษาวิจัยในด้านรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดเป็นต้นแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สมบูรณ์แบบทั้งในเชิงโครงสร้างพื้นที่การจัดการระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

8. เอกสารอ้างอิง

- กุลธิดา สามะพุทธิ. (2540). **การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ..
- ภูมิชัย มั่งเรียงสกุล บุญทัน ดอกไธสง สุดใจ ทูลพานิชยวิจ และสะอาด บรรเจิดฤทธิ์. (2555). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดนครราชสีมา. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม(มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**. 6(3). 55-65.
- รุ่งรติศ เมืองลือ, พยอม ธรรมบุตร. (2560). แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ในจังหวัดชลบุรี. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น**. 11(2). 162-181.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. (2557). ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางสู่การเป็นศูนย์กลางอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง. ในการประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557 วันที่ 11-13 มิถุนายน 2557. 674-678.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

9. คำขอบคุณ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โดยได้รับการดูแลจากสถาบันวิจัยญาณสังวรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณ ดร.ปาน กิมปี พระครูกิตติวราทร,ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์(พิเศษ) ดร.สาธิต กฤตลักษณ์ อาจารย์จุฑารัตน์ จิตต์ถนอม ผู้ทรงคุณวุฒิ พระมหาน่วม สุจิตโต,ผศ.ดร. ดร.วสิฐพัชรว่าฤทธิ์ คุณสมควร แก้วชาลุน คุณวสันต์ ฉายรัศมีกุล คุณรุ่งทิพย์ มณเฑียร ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยญาณสังวร และผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือแนะนำและอำนวยความสะดวกตลอดจนผู้เกี่ยวข้องผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ขอขอบคุณมาไว้ ณ โอกาส นี้ ประโยชน์และคุณงามความดีของงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแก่ บิดา มารดา คุณครูบาอาจารย์ ที่ได้สั่งสอนอบรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันตลอด ผู้มีพระคุณทุกท่าน